

ZNAČAJ PREDUZETNIŠTVA ZA EKONOMSKI RAZVOJ ZEMALJA U TRANZICIJI (Pozivni referat)

Prof. dr Cariša Bešić, email: carisa.besic@sbb.rs; carisa.besic@ftn.kg.ac.rs

Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet tehničkih nauka u Čačku, Republika Srbija

Prof. dr Dejan Đorđević

Univerzitet u Novom Sadu, Tehnički fakultet "Mihajlo Pupin" Zrenjanin, Republika Srbija

Doc. dr Suljo Suljić

Ljusina bb, Bosanska Otoka, Bosna i Hercegovina

Doc. dr Azra Suljić

OŠ »Otoka«, Otočkih heroja bb, Bosanska Otoka, Bosna i Hercegovina

M.Sc. Snežana Bešić

Visoka železnička škola strukovnih studija, Zdravka Čelara 14, Beograd, Republika Srbija

Sažetak: Autori u ovom radu analiziraju neophodnost primene savremenog koncepta preduzetništva na tržištu tranzicionih ekonomija u funkciji ostvarivanja ciljeva konkurentnosti i poslovne izvrsnosti. Preduzetničko ponašanje jeste način razmišljanja, opredeljen kreativnim pristupom poslovanju. Suština je u inovativnom delovanju, koje stvara uslove za razvoj poslovnih subjekata i privrede u celini. Najveća šansa za ekonomski razvoj zemalja u tranziciji jeste razvoj preduzetništva. Glavni faktor koji operedjeljuje novi model upravljanja organizacijom jeste znanje. Ključni faktor konkurentnosti u globalnim okvirima i osnovni imperativ savremene ekonomije jeste stalno unapređenje znanja i produktivnosti, što se u praktičnom smislu postiže širom i adekvatnijom primenom savremenih upravljačkih metoda i tehnika.

Ključne reči: preduzetništvo, globalna ekonomija, konkurentnost, upravljanje, znanje.

THE IMPORTANCE OF ENTREPRENEURSHIP FOR THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES IN TRANSITION (Keynote paper)

Abstarct: The authors of this paper analyze the necessity of applying contemporary concepts of entrepreneurship on the transition economy markets in the function of achieving the goals of competitiveness and business excellence. Entrepreneurial behavior is a way of thinking, defined by a creative approach to business. The essence is in innovative action, which creates the conditions for the development of business entities and the economy as a whole. The greatest opportunity for the economic development of the countries in transition is the development of entrepreneurship. The main factor that defines a new model of organizational management is knowledge. The key factor of global competitiveness and the basic imperative of the modern economy is the continuous improvement of knowledge and productivity, which in the post-war sense penetrates wider and more adequate application of modern management methods and techniques.

Key words: entrepreneurship, global economy, competitiveness, management, knowledge.

1. UVOD

Promene na globalnom tržištu i ekonomiji, kao i efekti svetske ekonomske krize, direktno utiču na poslovnu filozofiju. Sa stanovišta poslovne organizacije, globalizacija podrazumeva zaoštavanje konkurentne borbe i fokusiranje globalnog tržišta. Globano poslovanje podrazumeva strategijsku ulogu znanja i upravljanje koje se zasniva na stalnom unapređenju znanja. Broj konkurenata se svakim danom uvećava, a konkurentski odnosi se komplikuju –

mala i srednja preduzeća konkurišu velikim preduzećima, visokotehnološka preduzeća konkurišu svim ostalim preduzećima, preduzeća iz regiona Pacifika konkurišu svim drugim regionima, itd. Takmičenje ekonomija SAD, Japana i Nemačke je unapređeno ulaskom Kine i Indije, ali i drugih novoindustrijalizovanih zemalja.

Prema Hamelu, menadžment je zastario. Kao i motor s unutrašnjim sagorevanjem, on je tehnologija koja je u velikoj meri prestala da se razvija, a to nije nimalo dobro. Zašto? Kada je manje uspešan nego što bi to mogao biti, ili što bi trebao da bude, svi plaćamo cenu. Ono što na kraju ograničava radni učinak vaše organizacije nije njen operativni model, niti njen poslovni model, već njen menadžment, [4, str. 7].

Savremeno poslovanje može da se posmatra i kao preduzetnička ekonomija. Privatno preduzetništvo jeste jedan od centralnih fenomena ekonomije, zajedno sa tržišnim načinom privređivanja i slobodnom konkurencijom. Pojavu preduzetničke ekonomije omogućile su nove oblasti primene menadžmenta – u novim preduzećima, u malim preduzećima, u vanprivrednim delatnostima, u malim biznisima, u domenu sistemskih inovacija. U ekonomiji preduzetništva sve organizacije, bez obzira na karakter delatnosti, takođe treba da se preduzetnički ponašaju i implementiraju osnovne postulate preduzetništva u svoju organizacionu strukturu. Preduzeća, uključujući i veliki broj onih organizacija koje nisu preduzeća (univerziteti, instituti, itd), treba da počnu da eksperimentišu sa novim korporativnim formama i da sprovedu pilot studije, posebno u sardnji sa partnerima, ili savezima u definisanju zajedničkih poduhvata, novih struktura i zadataka, [2 str. 211].

Razvoj preduzetništva i preduzetničkog ponašanja je posebno dobio na značaju početkom devedesetih godina dvadesetog veka sa ekonomskom transformacijom socijalističkih planskih privreda istočne Evrope, kao i sa ekonomskom transformacijom Kine. Problemi sa kojima se susreću tranzicione privrede predstavljaju posledicu kako započetog procesa tranzicije, tako i nasleđenih nedorečenosti bivšeg ekonomskog sistema. Primena preduzetničkog ponašanja jeste od vitalne važnosti za preduzeća iz zemalja u tranziciji zbog činjenice da je preduzetnička inicijativa osnova formiranja konkurentne sposobnosti preduzeća. Nedovoljna konkurentna sposobnost domaćih preduzeća ponovo je došla do izražaja u okvirima delovanja svetske ekonomske krize.

2. ULOGA PREDUZETNIŠTVA U SAVREMENOJ EKONOMIJI

Savremena ekonomija jeste ekonomija preduzetništva. Preduzetništvo danas podrazumeva kontinualni kreativni proces, čiji je osnovni cilj implementiranje inovacija u organizaciju u funkciji uspešnog poslovanja i rešavanja problema potrošača i društva. Upravljanje preduzećem, odnosno poslovanjem preduzeća, u osnovi jeste preduzetnička aktivnost. Preduzetničko ponašanje se posmatra kao oportunističko ponašanje, koje je vođeno vrednošću i uvećanjem vrednosti. Savremena organizacija mora da u svoju strukturu ugradi upravljanje promenama. To podrazumeva da svaka organizacija mora da primeni sledeće korake:

neprestano da unapređuje celokupno poslovanje,

uči na sopstvenim, ali prevashodno tuđim poslovnim iskustvima,

nauči da primenjuje inovativno delovanje.

Prema Drakeru [3 str. 41], preduzetništvo je posebna karakteristika bilo pojedinaca, bilo preduzeća. Inovacija predstavlja specifično oruđe preduzetnika, sredstvo pomoću kojeg oni koriste promenu kao mogućnost za izvršenje različitih poslovnih aktivnosti. Inovacija, u

stvari, kreira resurs. Preduzetništvo nije ni nauka, ni umetnost. Ono je prvenstveno praksa. Ono zahteva određena znanja. Ali kao i kod svih praktičnih disciplina, na primer, kod medicine ili inženjerstva, poznavanje preduzetništva znači samo sredstvo za ostvarivanje cilja. Preduzetnik jeste svaki onaj pojedinac koji vidi promenu kao pravilo i koji na sebe preuzima rizik za obavljanje aktivnosti koje su u vezi sa promenama i inovacijama. Preduzetnička organizacija jeste organizacija koja uočava i otkriva nove mogućnosti i šanse u promenljivoj okolini, koja se brzo i uspešno prilagođava promenama i koristi promene kao osnov razvoja. Takvu organizaciju, kao i preduzetnike, u prvom redu obeležavaju inoviranje i korišćenje prilika, stalni rast i razvoj. Prema savremenim shvatanjima preduzetnik više ne mora da bude pojedinac, koji je vlasnik biznisa. Preduzetnik može biti i pojedinac koji je zaposlen kod poslodavca, ali da poseduje osobine koje su karakteristične za preduzetničko ponašanje. Preduzetničko ponašanje u savremenoj organizaciji se ne povezuje isključivo za jedno lice i njegove sposobnosti i iskustvo, već se sve više oslanja na timski rad. U tom smislu razvijen je model korporativnog preduzetništva, koji potencira timski rad, čiji su članovi motivisani da rade na postizanju uspeha i prihvatanju rizika.

Velika preduzeća moraju da podstiču preduzetništvo da bi prebrodila teškoće sa kojima se suočavaju dok uče kako da rade sa partnerima ili saveznicima [1]. Velika preduzeća u svojoj organizacionoj strukturi stvaraju jedinicu kola se ponaša potpuno drugačije od ostatka organizacije. Veliki sistemi su tokom vremena razvili modele preduzetničkog ponašanja i razvoja preduzetničke klime, koji su omogućili da budu konkurentni sa preduzećima srednje veličine. Preduzeća moraju svesno i organizovano da primenjuju preduzetnički koncept i da se preduzetnički ponašaju, što podrazumeva da preduzeće mora da se osposobi za proces sistemskog kreiranja inovacija, a to dalje zahteva formiranje organizacione strukture koja zaposlenima omogućava da se preduzetnički ponašaju. Preduzeće mora da uspostavi takav sistem veza i odnosa u preduzeću koji će omogućiti fokusiranje na preduzetničko ponašanje. Preduzeće koje želi da postigne upeh u turbulentnom i kompleksnom poslovnom okruženju mora da u organizacionu strukturu ugradi preduzetnički menadžment, kao i preduzetnički način rukovođenja.

3. PREDUZETNIČKO PONAŠANJE I KONKURETNOST

Razvoj konkurentnosti jedne nacionalne ekonomije u globalnoj privredi nalazi se u direktnoj vezi sa efikasnim privređivanjem koje je bazirano na stalnom unapređenju produktivnosti poslovanja. Ekonomski razvoj i produktivnost su neraskidivo povezani. S druge strane posmatrano, rast produktivnost je rezultat primene savremenih metoda i tehnika upravljanja i preduzetničkog ponašanja u poslovnim organizacijama. Najrazvijenije zemlje sveta razvijaju koncept preduzetničke kulture i preduzetničkog ponašanja. Preduzetnički pristup poslovanju karakteriše sve razvijene ekonomije. SAD su svakako zemlja gde su ostvareni najveći dometi u razvoju preduzetništva. Međutim, neke zemlje su danas prestige SAD u domenu razvoja preduzetničke kulture. Prema Drakeru, najbolji stručnjaci za preduzetništvo u svetu bez sumnje dolaze iz Koreje [2, str. 73]. Za Korejom sledi Tajvan. Slično kao Koreja, ni Tajvan nije bio industrijalizovan pre pedeset godina. Danas je Tajvan vodeća zemlja u svetu u oblasti razvoja visoke tehnologije, uključujući i mikročipove. Japan i Nemačka su snažne preduzetničke ekonomije. Tu je i Kina, čiji preduzetnici neprestano pokreću nova preduzeća sa obe strane Pacifika. Kina je danas druga ekonomija sveta. Zemlje u razvoju i ekonomije u tranziciji u 2010. godini prvi put su privukle više stranih investicija nego razvijene zemlje, navedeno je u objavljenom izveštaju Konferencije Ujedinjenih nacija za trgovinu i razvoj

(UNCTAD) [8 str. 7], pri čemu je Kina prvi put premašila 100 milijardi USD, dok je Hong Kong privukao 62,6 milijardi USD. Kada se malo bolje posmatra, ne postoje preduzetničke i manje preduzetničke nacije, već samo ekonomije koje su preduzetnički orijetisane i one koje nisu preduzetnički orijetisane. Prikaz rangiranja prvih 10 zemalja u svetu prema konkurentnosti je dat u tabeli 1.

Tabela 1: Rangiranje prvih 10 zemalja u svetu prema konkurentnosti u 2017. godini

Zemlja	Mesto u 2017-2018	Mesto u 2016-2017
Švajcarska	1	1
SAD	2	3
Singapur	3	2
Holandija	4	4
Nemačka	5	5
Hong Kong	6	9
Švedska	7	6
Velika Britanija	8	7
Japan	9	8
Finska	10	10

Izvor: The Global Competitiveness Report 2017-2018, World Economic Forum, 2017, str. 13.

Osnovne zahteve konkurentnosti zemlje, prema analizi Svetskog ekonomskog foruma, čine sledeći indikatori: institucije, infrastruktura, makroekonomsko okruženje, zdravlje i osnovno obrazovanje, visoko obrazovanje i obučavanje, efikasnost tržišta roba, efikasnost tržišta rada, efikasnost tržišta kapitala, tehnološka sposobnost i veličina tržišta. Kao što se vidi na osnovu prezentovane tabele 1, zemlje gde postoji snažna preduzetnička klima ujedno su i najkonkurentnije zemlje na svetu. Kina se prema listi Svetskog ekonomskog foruma za 2017. našla na 27. mestu (28. mesto u prošloj godini). Indija se našla na 40. mestu (prošle godine je zauzimala 39. mesto), Rusija je na 38. mestu (prošle godine je bila na 43. mestu). Južna Afrika je na 61. mestu (prošle godine je zauzimala 47. mesto), a Brazil je na 80. mestu (prošle godine je bio na 81. mestu). Od grupe BRIKS, Kina je popravila poziciju, kao i Rusija i Brazil, dok su Indija i Južna Afrika pogoršale svoju poziciju na rang listi u odnosu na 2016. Južna Afrika je zapravo zabeležila značajan pad u odnosu na 2016. godinu. Kada se radi o zemljama u tranziciji i preduzećima koja dolaze iz njih, situacija nije povoljna. Preduzeća iz zemalja u tranziciji još uvek ne primenjuju sva inostrana poslovna iskustva, preduzetnički koncept, kao i savremene menadžment tehnike u cilju stalnog unapređenja svog poslovanja. Proces tranzicije podrazumeva značajne promene kako u organizacionoj strukturi poslovnog subjekta, tako i u načinu razmišljanja rukovodstva i zaposlenih u organizacijama. Ključna uloga u ovom procesu je na rukovodiocima, kao i vlasnicima kapitala, koji treba da uspostave organizacionu klimu koja je povoljna za inoviranje i rast produktivnosti poslovanja.

Rangiranje zemalja zapadnog Balkana prema novom izveštaju Svetskog ekonomskog foruma, koji je obuhvatio 137 zemalja u svetu, dat je u tabeli 2.

Tabela 2: Rangiranje zemalja zapadnog Balkana prema konkurentnosti u 2017. godini

Zemlja	Mesto u 2017. zbirno	Mesto prema osnovnim zahtevima	Rangiranje prema efikasnosti poslovanja	Rangiranje prema inovativnosti
BiH	103	91	100	128

Crna Gora	77	80	72	91
Hrvatska	74	58	69	106
Makedonija	-	-	-	-
Slovenija	48	35	58	35
Srbija	78	74	82	95

Izvor :The Global Competitiveness Report 2017-2018, World Economic Forum, 2017.

Kao što se može videti iz tabele, od zemalja zapadnog Balkana, Srbija, Slovenija, Crna Gora i BiH su poboljšale svoju poziciju u odnosu na prošlu godinu, a Hrvatska je ostala na istoj poziciji. Zbog nedostatka podataka, Makedonija ove godine nije uvrštena u Globalni indeks konkurentnosti. Od zemalja iz bližeg okruženja, Austrija se nalazi na 18. mestu, Mađarska se nalazi na 60. mestu, Bugarska se nalazi na 49. mestu, Rumunija se nalazi na 68. mestu, Grčka se nalazi na 87. mestu i Albanija se nalazi na 70. mestu.

Tabela 3: Rangiranje zemalja zapadnog Balkana prema konkurentnosti u periodu 2013-2017. godina

Zemlja	Mesto u 2013.	Mesto u 2014.	Mesto u 2015.	Mesto u 2016.	Mesto u 2017.
BiH	87	-	111	107	103
Crna Gora	67	67	70	82	77
Hrvatska	75	77	77	74	74
Makedonija	74	63	60	68	-
Slovenija	62	70	59	56	48
Srbija	101	94	94	90	78

Izvor: na osnovu The Global Competitiveness Report 2013-2014, The Global Competitiveness Report 2014-2015, The Global Competitiveness Report 2015-2016, The Global Competitiveness Report 2016-2017, World Economic Forum.

Na osnovu prezentovanih rezultata Izveštaja o globalnoj konkurentnosti za 2017. godinu, glavni problem sa kojim se susreću preduzeća iz zemalja zapadnog Balkana jeste inovativno delovanje. Sve zemlje, osim Slovenije, su loše rangirane u odnosu na inovativnost – BiH zauzima 128. mesto u svetu, Hrvatska 106. mesto, Srbija 95. mesto i Crna Gora 91. mesto, što je daleko lošije rangiranje nego rangiranje prema efikasnosti poslovanja. Jedino je Slovenija značajnije rangirana u odnosu na inovativnost – zauzima 35. mesto u svetu.

Prema analizama Svetskog ekonomskog foruma, sve zemlje u svetu se dele na pet grupa. Prvu grupu čine zemlje koje svoju privredu zasnivaju na resursima (faktorima) i ovu grupu sačinjava 35 zemalja, poput Konga, Etiopije, Moldavije, Mozambika, Pakistana i Indije. Treću grupu čine zemlje koje svoju privredu zasnivaju na razvoju efikasnosti poslovanja (ovu grupu čini 30 zemalja) i petu grupu čine zemlje koje svoju privredu zasnivaju na primeni i razvoju inovativnog delovanja (ovu grupu sačinjava 35 zemalja). Drugu grupu zemalja čine zemlje u tranziciji od prve ka trećoj grupi (u ovu grupu ulazi 16 zemalja) i četvrtu grupu čine zemlje u tranziciji od treće ka petoj grupi zemalja (ovu grupu sačinjavaju 20 zemlje). U trećoj grupi zemalja (privrede vođenje efikasnošću), nalaze se BiH, Srbija, Crna Gora, Bugarska, Albanija, Kina, Rusija, J. Afrika, Iran, Meksiko, Brazil itd. Hrvatska se nalazi u četvrtoj grupi (tranzicija od efikasnosti ka inovacijama), u kojoj se nalaze i zemlje poput Argentine, Čilea, Mađarske, Litvanije, Latvije, Poljske, Turske, Rumunije itd., dok se Slovenija nalazi u petoj grupi zemalja (privrede vođenje inovacijama i sofisticiranosti). Petu grupu sačinjavaju uglavnom najrazvijenije zemlje sveta i EU, kao i Tajvan, Hong Kong, Singapur, Južna Koreja, UAE, Češka, itd.

Ekspert za pitanje konkurentnosti novoundustrijalizovanih zemalja, Indijac Mahajan, smatra da država ne stvara poslovne prilike. Preduzetnici stvaraju prilike. Šta god da država radi, mora da stimuliše preduzetništvo. Na ovom izuzetno konkurentnom tržištu, važno je koji preduzetnik ima bolju ideju, ko zna da je bolje realizuje. Preduzetništvo nije monopol Francuza, Nemaca, Amerikanaca, Kineza i Indijaca. Regija zapadnog Balkana je puna preduzetnika. Problem je u tome što su države zapadnog Balkana male države. Pred njima je izazov kako dalje rasti. Za dalji rast moraju da imaju globalnu viziju, moraju da se osvrnu na čitav ostali svet i da potraže prilike na globalnom nivou [9, str. 11].

4. SMERNICE ZA UNAPREĐENJE KONKURENTNOSTI PREDUZEĆA IZ ZEMALJA U TRANZICIJI U GLOBANOJ EKONOMIJI

Proces tranzicije otpočeo je krajem osamdesetih godina dvadesetog veka u zemljama istočne i centralne Evrope, koje su bile zemlje real-socijalizma. U nekima od njih je proces tranzicije zaokružen, dok u nekim zemljama taj proces još traje, kao na primer u BiH, Crnoj Gori, Makedniji, Srbiji. Ove zemlje nisu zaokružile proces ekonomske tranzicije uglavnom zbog neadekvatnog odnosa prema privatnom preduzetništvu, kao i preduzetničkom ponašanju uopšte. Preduzetničko ponašanje je od suštinskog značaja za uspešnu ekonomsku transformaciju nacionalne ekonomije i ne podrazumeva samo razvoj malih i srednjih preduzeća, već preduzetničko ponašanje svih aktera u nacionalnoj ekonomiji, a to podrazumeva i državu, sistem javnih preduzeća, odnos prema mladima kao preduzetnicima, socijalnom preduzetništvu itd.

Kada se radi o ekonomiji Republike Srbije, najproblematičniji faktori za obavljanje poslovanja, prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma su: poreske stope - 11,7%, neefikasni državni aparat - 10,6%, politička nestabilnost - 9,0%, pristup izvorima finansiranja - 9,0%, korupcija - 8,7%, poreski propisi - 8,1%, neadekvatno obučena radna snaga - 7,9%, neadekvatna infrastruktura - 6,9%, nestabilnost vlade - 6,3%. Većina uočenih problema se odnosi na ograničenje razvoja preduzetničke inicijative na jednom tržištu, [7, str. 256]. Kao pravci delovanja u cilju razvoja preduzetničke ekonomije zemalja u tranziciji trebali bi da budu: ograničenje delovanja birokratskog aparata, stvaranje jednakih ekonomskih uslova za sve poslovne organizacije, uspostavljanje preduzetničke klime na nivou ekonomije, brže reagovanje državnih institucija na probleme preduzetnika, posebno grupacije malih i srednjih preduzeća.

Unapređivanje kvaliteta poslovanja preduzeća, pogotovu onih koja dolaze iz zemalja u tranziciji, mora da se zasniva na primeni menadžment tehnika koje podržavaju konkurentnost, inovativnost i fleksibilnost, kao i unapređivanju znanja zaposlenih, a posebno izvršnog rukovodstva. Prema nekim shvatanjima [6, str. 109], mi živimo u periodu tranzicije - tranzicija od poslednjih dana industrijske ekonomije ka prvim danima ekonomije znanja. Pomeramo se od automatizovanog pokreta ka automatizovanom znanju. Sektor usluga postaje glavna tačka na koju je usmerena naša pažnja. Zapošljavanje u toj oblasti raste, dok u svakoj drugoj opada. Ovo nas upućuje na činjenicu da su u globalnoj ekonomiji sva preduzeća u procesu tranzicije, što podrazumeva da preduzeća iz zemalja u tranziciji moraju mnogo više da se trude da bi ostvarila stalno unapređenje produktivnosti poslovanja i kvaliteta.

U uslovima globalne ekonomije, razvoj konkurentske sposobnosti preduzeća mora da otpočne na domaćem tržištu, gde je preduzeće izloženo napadima globalnih tržišnih lidera, koji više ne dolaze samo iz najrazvijenih zemalja sveta, veći i iz novoindustrijalizovanih zemalja, poput Kine, Indije, Brazila, itd. Problem loše konkurentske sposobnosti domaćih preduzeća kratkoročno može da se reši po osnovu primene određenih upravljačkih metoda i tehnika, kao što su sistem menadžmenta kvalitetom, integrisni menadžment sistemi, benčmarking itd, ali dugoročno samo po osnovu primene savremenog preduzetničkog ponašanja.

Domaća preduzeća moraju da adekvatnije primenjuju preduzetnički menadžment. Preduzetnički menadžment predstavlja menadžment usmeren na stalni razvoj i promene, stvaranje i korišćenje prilika za nove poslovne poduhvate, prihvatanje rizika u inoviranju poslovanja i poboljšavanju poslovne uspešnosti, kao i nalaženju novih poslovnih potencijala i mogućnosti. Primena koncepta korporativnog preduzetništva treba da omogući formiranje uslova za uspešniji tržišni nastup i za postizanje konkurentske sposobnosti preduzeća iz tranzicionih ekonomija. Osnovni pokretač ovih aktivnosti mora da bude unapređivanje produktivnosti znanja izvršnog rukovodstva, kao i unapređivanje znanja svih zaposlenih u organizaciji. Model za unapređenje kvaliteta poslovanja domaćih preduzeća po osnovu primene koncepta korporativnog preduzetništva [5], podrazumeva sledeće elemente: zadovoljenje zahteva korisnika, procesni pristup upravljanju organizacijom i stalno unapređenje poslovanja.

Pitanje konkurentnosti je danas veoma bitno i kao što se može videti iz napred navedenih činjenica, konkurentska prednost se stiče i održava, čak i u uslovima svetske ekonomske krize. Primeri Kine i Indije jasno o tome svedoče. Najbitniji način za unapređivanje konkurentnosti domaćih preduzeća jeste učenje na tuđim iskustvima i to kako od globalnih lidera, tako i od onih uspešnih preduzeća koja dolaze iz novoindustrijalizovanih zemalja sveta. S druge strane, potrebno je kreirati poslovnu klimu koja potencira preduzetništvo i preduzetničko ponašanje, kao što je to slučaj u novoindustrijalizovanim zemljama sveta. Rast kineske ekonomije i uspon konkurentnosti kineskih preduzeća direktno je u vezi sa širenjem preduzetničkog ponašanja i preduzetničkog menadžmenta. Preduzetniško ponašanje je uvek postojalo u indijskoj ekonomiji kao i snažna preduzetnička praksa. Uspeh u budućnosti zavisice od optimizacije odnosa cene i kvaliteta proizvoda i stalnog unapređenja produktivnosti poslovanja. Generalno ekonomsko usmerenje za preduzeća koja dolaze iz zemalja u tranziciji jeste izlazak na globalno tržište, kao i usmeravanje srednjih preduzeća, koja su uglavnom opredeljena ka nacionalnim ili regionalnom tržištu, na globalno tržište. Tejlor je shvatio da su za prodore menadžmenta potrebni intelektualni skokovi u dalj. Godine 1912., čitavih 50 godina pre Kunovog uticajnog dela, Tejlor se pojavio pred kongresmenim odborom tvrdeći da je menadžmentu potrebna ništa manje nego mentalna revolucija, [4, str. 228]. Polazeći od ovakvog fundamentalnog stava rodonačelnika menadžmenta, podrazumeva se da domaća preduzeća moraju da revidiraju postojeće oblike poslovnog ponašanja i da se okrenu adekvatnijoj i bržoj primeni savremenih metoda i tehnika upravljanja u cilju unapređenja produktivnosti poslovanja.

5. ZAKLJUČAK

Glavni instrumenti konkurentske borbe na globalnom tržištu su inovativnost, fleksibilnost i produktivnost. Preduzetničko ponašanje jeste osnovni pravac razvoja konkurentske

sposobnosti nacionalne ekonomije. Najveći ekonomski uspeh u poslednjih tridesetak godina su ostvarila upravo ona preduzeća koja dolaze iz zemalja gde se preduzetničko ponašanje maksimalno potenciralo, poput Singapura, Kine, Južne Koreje, Tajvana. Recept za uspeh ovih zemalja su bili preduzetničko ponašanje i razvoj industrije, uz transfer naprednih tehnologija iz najrazvijenih zemalja sveta. Stimulisanje preduzetničke inicijative od strane države je bio ključan faktor za razvoj ovih ekonomija.

Ekonomska tranzicija nacionalnih ekonomija istočne Evrope, ukazuje na činjenicu da je razvoj preduzetništva bio ključan za izmenu ekonomskog ponašanja kako pojedinaca, tako i poslovnih organizacija. Implementacija preduzetničkog koncepta u svim organizacijama, bez obzira na veličinu i delatnost je od suštinskog značaja za jačanje konkurentske sposobnosti organizacije, pogotovu onih iz zemalja u tranziciji.

Unapređenje produktivnosti i industrijske proizvodnje jesu osnovni postulati razvoja ekonomija koje se nalaze u procesu tranzicije. Da bi se omogućio ekonomski razvoj zemlje, potrebno je da se prihvati model preduzetničkog ponašanja na svim nivoima i u svim organizacijama na tržištu. Takođe, potrebno je primeniti strana iskustva i međunarodno potvrđene poslovne prakse, kao jasan osnov za unapređenje efikasnosti poslovanja i razvoj konkurentske sposobnosti domaćih preduzeća na globalnom tržištu.

LITERATURA

- [1] Bešić C., Đorđević D., Razvoj korporativnog preduzetništva kao preduslov za unapređenje konkuretnosti preduzeća, Tranzicija, Vol X No 21-22, Ekonomski institut Tuzla, Institut za ekonomiku poljoprivrede Beograd, Faculty of Agrifood and Environment Economics Bucharest, Journal Central European Agriculture Croatia, strp. 101-110.
- [2] Drucker Peter, Upravljanje u novom društvu, Adižes, Novi Sad, 2005.
- [3] Drucker Peter, Inovacije i preduzetništvo, PS Grmeč-Privredni Pregled, Beograd, 1996.
- [4] Hamel Gari, Budućnost menadžmenta, Asee, Novi Sad, 2009.
- [5] Sajfert Z., Bešić C., Petrović N., Uloga korporativnog preduzetništva u procesu unapređenja kvaliteta poslovanja domaćih preduzeća, zbornik radova Međunarodne konvencije kvaliteta, Kvalitetom ka evropskim i svetskim integracijama, Beograd, 27-29. maj 2008., JUSK, Beograd.
- [6] Tisen R., Andrisen D., Depre F.L., Dividenda znanja, Adižes, Novi Sad, 2006.
- [7] The Global Competitiveness Report 2017-2018, 2017 World Economic Forum.
- [8] Zemlje u razvoju privukle najviše investicija, Novac, 22.01.2011., Ringier, Beograd, str. 7.
- [9] Zemlje u razvoju novi marketinški eldorado, Novac, 11. jul 2009., Ringier, Beograd, str. 8-9.